

EL MARESME
DESAPAREGUT

MANACH / ACM - Fons MANACH

Alexis Serrano i Méndez

EL MARESME DESAPAREGUT

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Arxiu Comarcal del Maresme

EL MARESME DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer 2021

Primera reimpressió: juny del 2021

© dels textos: Alexis Serrano i Méndez

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Arxiu Comarcal del Maresme
Consell Comarcal del Maresme

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Assessorament lingüístic:

Xavier Manuel i Altés

Fotografia de la coberta:

A. T. V. (Ed.) / Fons Santiago Serra Isern

Acrònims:

ACM (Arxiu Comarcal del Maresme)
AFB (Arxiu fotogràfic de Barcelona)
AFCEC (Arxiu fotogràfic Centre Excursionista
de Catalunya)
AMBL (Arxiu Municipal de Blanes)
AMCNM (Arxiu Municipal de Canet de Mar)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
CESC (Centre d'Estudis Sant Cebrià)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)
MAMVD (Museu Arxiu Municipal de
Vilassar de Dalt)
SSOM (Santa Susanna Orígens i Memòria)

ISBN 978-84-18243-46-2

DL B-4449-2021

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

INTRODUCCIÓ

Un traç d'història comarcal

Pàg. 12

ALT MARESME

Des de Tordera i Malgrat fins a Arenys

Pàg. 74

EL MARESME CENTRAL

De Dosrius i Caldes a Òrrius, Argentona i Cabrera

Pàg. 124

EL BAIX MARESME

De Cabrils i Vilassar a Tiana i Montgat

Pàg. 184

ÍNDEX TEMÀTIC

Introducció

UN TRAÇ D'HISTÒRIA COMARCAL

Alexis Serrano i Méndez, historiador i director de l'Arxiu Comarcal del Maresme

El nom de la comarca palesa l'íntima relació d'aquest territori amb la mar. Maresme significa precisament «terra de mar» o «lloc de mar». L'etimologia d'aquest espai costaner sovint s'ha relacionat sense cap fonament amb uns il·lusoris aiguamolls prehistòrics. L'ètim no és exclusiu, ja que a la Catalunya medieval i moderna de «marítimes» o «marendes» n'hi havia una a ponent (entre Barcelona i Tarragona) i una a llevant (a cavall de Barcelona i Girona).

El concepte marítima o marena anà derivant en les formes Marina de Llevant i Maresme.

En temps contemporanis, el nom Maresme s'alter-

nà també amb l'apel·latiu Costa de Llevant, fins que la Generalitat de Catalunya oficialitzà l'any 1936 el mapa comarcal restablint i normalitzant-ne el nom.

La dictadura de Franco arranà la planta comarcal de Catalunya però el nom de la comarca es mantingué vinculat a la regió agrícola. La «Maresma» (amb *a* final) fou la nineta dels ulls de la desiderata autàrquica del primer franquisme, ja que no debades el Maresme era el principal productor de patata primerenca, i això va permetre de retruc mantenir la denominació d'aquesta estreta faixa de terra que mira al mar.

Malgrat la uniformitat geogràfica i natural de la comarca, sovint la conformació geopolítica s'ha vist qüestionada per la seva diversitat. Les dinàmiques històriques

diferents entre l'Alt Maresme, el Maresme Central i el Baix Maresme han fet que, de manera recurrent, la formalització de la comarca en època contemporània fos controvertida.

És difícil apuntar on era la partició territorial entre el «conventus iuridici» (demarcació jurisdiccional) de Barcino (Barcelona) i Gerunda (Girona) i on eren els límits dels termes d'Iluro (Mataró) i Blandae (Blanes), respectivament, dins d'aquestes circumscripcions. Si la divisòria entre Barcelona i Girona és fosca durant el domini romà, encara ho és més durant la dominació visigoda i musulmana. L'evidència documental d'aquesta divisió territorial apareix en temps de la conquesta franca.

AUTOR: DESCONEGUT / FONS: ESGLESIA PARROQUIAL DE SANT PERE

A finals de l'any 800, un exèrcit franc es concentrava a l'entorn de Barcelona per fer-la caure. Aquells soldats eren comandats per Lluís el Pietós, rei d'Aquitània, que en el futur havia d'heretar la corona imperial que el seu pare, Carlemany, estava a punt de rebre del papa Lleó III. Els francs sotmeteren la Barcelona musulmana al setge durant mesos, fins que capitulà el 801. A partir d'aleshores, la Marca Hispànica, que Carlemany emprà per separar el seu imperi de la zona musulmana més o menys dependent de l'emirat de Còrdova, tingué Barcelona de plaça forta. Els francs convertiren la ciutat en seu comtal, on un delegat imperial, el comte, administrava les qüestions civils, mentre que el bisbe es cuidava dels afers culturals i religiosos. Fou aleshores quan calgué establir una separació territorial entre els bisbats i els comtats de Barcelona i Girona. És la primera divisió documentada

d'allò que avui coneixem com l'Alt Maresme i el Baix Maresme. El tall es marcà amb la riera de Caldes (Torrentbò), que cicatritzà en l'esdevenidor. Durant l'edat mitjana, la separació a la riera de Caldes es consolidà gràcies a la confirmació del papa Alexandre III el 1169 i a l'establiment de les vegueries, a partir del segle XII, i es mantingué fins a la seva supressió.

La desfeta de l'11 de setembre de 1714 posà fi a les institucions d'autogovern d'origen medieval de Catalunya i la seva jurisdicció territorial. El Decret de Nova Planta, sancionat per Felip V de Borbó el 1716, imposà l'absolutisme als territoris de la Corona d'Aragó i l'assimilació de les institucions de tall castellà. Així fou com els consells municipals de les antigues universitats foren substituïdes pels nous «Ayuntamientos de regidores» i les velles vegueries foren substituïdes pels «corregimientos», al capdavant

GAIETÀ SOLÀ / ARXIU HISTÒRIC FIDEL FITA

SINERA DEL CEMENTIRI

Arenys de Mar inspirà l'obra de Salvador Espriu. La vista dels del turó de la Pietat, on s'alça el mític cementiri de Sinera sobre les restes del primer convent dels caputxins, permet contemplar els tres primers nuclis de la població costanera entorn de Santa Maria d'Arenys: sa Voga, sa Boada i es Caravar.

LA PATRONA DEL MARESME

El santuari de la Mare de Déu de la Misericòrdia, a Canet de Mar, és la demora dedicada a l'aor de la patrona del Maresme. L'església, construïda el 1857 per Francesc Daniel Molina, és d'estil neogòtic. La imatge fou coronada canònicament per Pius X el 1907 i nomenada patrona del Maresme per Pius XII el 1957.

JAUME BIOSCA I JUVÉ / AFCEC

dels quals hi havia els «corregidores», que eren els «alcaldes mayores» de les ciutats que n'eren les capitals.

Novament, la riera de Caldes separà administrativament el territori de dos corregiments, el de Mataró, que anava del límit amb Badalona fins a Caldes, i el de Girona, que comprenia l'alt Maresme d'Arenys enllà. En paral·lel a la creació del corregiment de Mataró, que comprenia bona part de l'actual Maresme i els dos Vallsos (l'oriental i l'occidental), l'administració borbònica conferí a la província marítima de Mataró una extensió que abastava les aigües de Montgat a Tossa. Per mitjà d'aquesta província, estaven sotmesos a les autoritats de marina de Mataró tota la gent inscrita a la matrícula de mar (mariners, pescadors, pilots, capitans, mestres d'aixa, calafats, corders, peixaters, etc.), que als segles XVIII i XIX eren bona part dels habitants costaners de la comarca. La província marítima durà fins al

darrer terç del segle XIX, mentre que els corregiments arribaren fins a l'adveniment el 1833 de les províncies traçades per Javier de Burgos. Amb la nova demarcació provincial, el Maresme quedà incorporat tot sencer a la província de Barcelona.

Aquesta història gràfica està estructurada en tres espais: un primer dedicat als pobles i viles de l'alt Maresme, el del llegat gironí, que tradicionalment s'enquadra sota l'ègida del vescomtat de Cabrera al comtat i bisbat de Girona, que s'estén des de la Tordera fins Torrentbò, a Arenys. El segon, a l'entorn de Mataró i la seva àrea d'influència més immediata, amb els municipis que tradicionalment hi han estat més lligats. El darrer capítol està dedicat al Baix Maresme, on les dinàmiques metropolitanes a l'entorn de la ciutat comtal s'han fet sentir de forma més evident des de bell antuvi.

ALT MARESME

Des de Tordera i Malgrat fins a Arenys

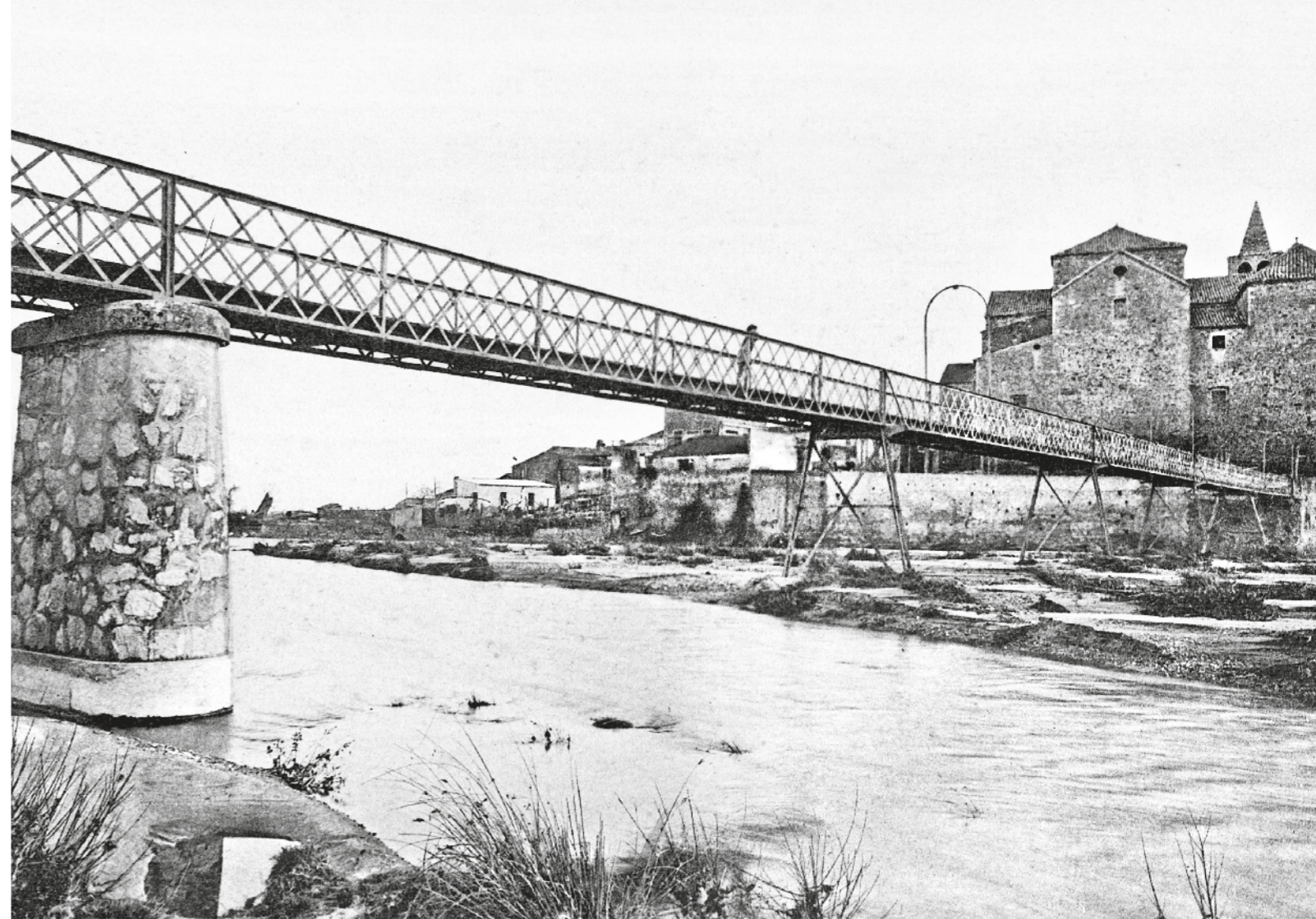
Inclou els pobles i viles compresos entre la riba occidental del riu Tordera i la riera de Caldes d'Estrac. És la zona de la comarca que pertany al bisbat de Girona, servant així el record de la pretèrita pertinença d'aquest territori al comtat de Girona i al vescomtat de Cabrera, que organitzaven en època medieval aquesta porció costanera del territori a partir dels termes castrals de Palafolls, a l'extrem de llevant, i de Montpalau a Pineda de Mar. Bona part del seu sòl és protegit actualment pel parc de la serralada del Montnegre i el Corredor, i comprèn els municipis de Tordera, Palafolls, Malgrat de Mar, Santa Susanna, Pineda de Mar, Calella, Sant Pol de Mar, Sant Cebrià de Vallalta, Sant Iscle de Vallalta, Canet de Mar, Arenys de Munt i Arenys de Mar. Des de fa més d'un segle aquesta zona de la comarca ha protagonitzat un notable desvetllament econòmic de la mà de la indústria i del turisme, acumulant així riquesa als tradicionals sectors agrícoles i marítims.

TORDERA, UNA VILA, UN RIU

Qui sap si la vila de Tordera dona nom al seu riu o bé li deu l'apel·latiu. El fet és que ambdues realitats, poble i riu, són inseparables. La població va créixer a l'entorn de l'església romànica de Sant Esteve –avui només en resta el campanar–, que articulà tot el territori del seu entorn. Avui, després d'haver agregat els antics veïnats d'Hortsavinyà, Sant Pere de Riu, Vallmanya i les antigues propietats del monestir de Roca-rossa, Tordera té un dels termes més extensos del país. En aquesta pàgina, Sant Esteve de Tordera, de línies barroques i el seu raval més immediat. Al costat, el pont de ferro sobre el riu amb l'església parroquial al fons.

JOSEP SALVANY I BLANCH / BIBLIOTECA DE CATALUNYA

L. ROISIN (ED.) / Col·lecció EDITORIAL EFADÓS